

Max Verbeek:
Leraar Nederlands, lees
jeugdliteratuur!
*Een pleidooi voor enthousiast
literatuuronderwijs in de
onderbouw*

Toen Gert Rijlaarsdam mij vroeg een inleiding te houden op de 'VDN-SPL-studiedag over fictie-onderwijs', vroeg ik hem waarover ik het dan moest hebben. 'Nou, eh, waarom jij, als een van de weinige leraren Nederlands jeugdliteratuur nog steeds zo belangrijk vindt.'

'Is dat zo ?!' vroeg ik Gert. Dat was zijn stellige indruk. Dat die indruk juist is, blijkt mij eens te meer nu ik een cursus jeugdliteratuur geef aan zo'n 25 docenten Nederlands in Zeeland, in het kader van het Sirene-project.

Ik denk dat leraren Nederlands jeugdliteratuur wel belangrijk vinden, maar veel minder belangrijk dan literatuur voor volwassenen, de 'lijst-literatuur'. Het bijhouden van die literatuur kost ze, overbezet als ze zijn, al de grootste moeite; aan recent verschenen jeugdliteratuur komen ze doorgaans niet toe. Mijn ervaring is dat ze daar dan ook weinig meer van weten dan dat wat ze vroeger zelf gelezen hebben, aangevuld met de fragmenten die de methode afdruckt en waarschijnlijk al die samenvattingen in de leesverslagen die hun onderbouwleerlingen jaarlijks ter correctie inleveren en misschien met dat twee of drietal pas verschenen jeugdboeken waar zij per jaar de tijd voor kunnen vinden. Niet bijster veel, als je rekent dat er voor deze leeftijdsgroep jaarlijks ongeveer honderd nieuwe titels verschijnen.

Dat leraren Nederlands de jeugdliteratuur niet bijhouden weet ik (en u denk ik ook) al jaren. In 1987 hield ik voor het tijdschrift Leesgoed een telefonische enquête onder 20 leraren Nederlands over wat zij aan jeugdlite-

ratuur deden en wat zij ervan wisten. Die enquête bevestigde bovengeschetst beeld. Op de bewuste studiedag herhaalde ik de uitkomsten en stelde het daar aanwezige publiek bij wijze van 'teaser' een van die enquêtevragen. Ik noemde tien titels van jeugdboeken die de afgelopen 20 jaar een gouden griffel hebben gekregen en vroeg naar de juiste titel (want die had ik enigszins gewijzigd) en de auteur. De titels varieerden van Keizer van Katoren tot Kleine Wapper en Lange Sofie. Niet zo moeilijk, denkt u misschien. Dat viel (weer) tegen. (Ook Helge Bonset moest het antwoord schuldig blijven).

'Waarom vind jij jeugdliteratuur nog steeds belangrijk?' vroeg Gert Rijlaarsdam. Niet om flauwe kwisvragen te kunnen beantwoorden. Ik heb in mijn inleiding geprobeerd duidelijk te maken dat kennis van de jeugdliteratuur je als leraar in staat stelt bij te dragen aan de vorming van de literaire smaak van de leerling en waar mogelijk aan 'hinauflesen'. Dat wil zeggen: leerlingen die daaraan toe zijn attenderen op boeken die net iets moeilijker en interessanter zijn dan het boek dat ze net uit hebben; zorgen dat ze niet van Engelandvaarders van K. Norel naar De Aanslag van Harry Mulisch hoeven te springen of in Alister Maclean blijven steken, maar daartussenin, respectievelijk in plaats daarvan, bijvoorbeeld Oorlogskind van Rudolf Herfurtnier of Alan en Naomi van Myron Levoy lezen; oorlogsboeken die het veel minder moeten hebben van actie en heldendom, die veel meer psychologische diepgang en authenticiteit te bieden hebben.

Zoiets lukt natuurlijk alleen een leraar die jeugdliteratuur leest, al was het maar om de armzalige reden dat hij zo kan voorkomen dat zijn leerlingen handig gebruik maken van zijn onwetendheid. Het heeft immers weinig zin om leerlingen die in groep 7 of 8 van de basisschool ook al de boeken van Terlouw, Hartman en Beckman voor een spreekbeurt of leesverslag hebben gelezen, daarover in klas 1 of 2 van het voortgezet onderwijs nog eens een kans op een herhalingsoefening te bieden. Of is het de taak van het jeugdliteratuuronderwijs om leerlingen op het niveau van Thea Beckman, K. Norel en Hotze de Roos te laten hangen? Het heeft wel zin in klas 1 te achterhalen met welke literaire bagage de leerlingen de brugklas zijn binnengekomen,

zodat de leraar Nederlands daarop kan aansluiten. Of moet de leraar Nederlands doen alsof De Kameleonserie en Kruistocht in spijkerbroek zojuist verschenen zijn en de hoogtepunten van de jeugdliteratuur zijn?! Hebben Imme Dros, Hans Hagen, Willem van Toorn, Aidan Chambers, Cynthia Voigt, Hadley Irwin, Barbara Willard en al die anderen de laatste jaren voor niets al die prachtige boeken geschreven?! Het heeft ook zin om met leerlingen, zeker als die zo mondig zijn als de atheumleerlinge die ik volgens Helge Bonset en Inge Piena geïndoctrineerd zou hebben, in discussie te gaan over de goede maar ook de slechte kanten aan het werk van Beckman. (Overigens moest het meisje in kwestie er hartelijk om lachen, toen ik haar hun teksten liet lezen). Hoe moet zij anders twee jaar later literatuurtentamen doen over voor volwassenen bedoelde boeken, daar met verstand en inzicht over praten en daarbij ook nog eens beargumenteren wat zij er goed en slecht aan vindt?!

Pas wanneer de leraar het door de leerling besproken boek ook zelf gelezen heeft, zodat hij met de leerling daarover van gedachten kan wisselen, pas dan kan er volgens mij sprake zijn van zinvol onderwijs.

Ik pleit voor jeugdliteratuuronderwijs dat afgestemd is op de interesse en het niveau van elke afzonderlijke leerling. Dat zal lang niet altijd klassikaal plaatsvinden; vaak in pauzes en leswisselingen; in ieder geval tussen een leraar en een leerling die minstens een ding gemeen hebben: belangstelling en hart voor jeugdboeken, hoe verschillend hun smaak en manier van lezen en beoordelen ook moge zijn. En ik zie niet in wat ertegen is een leerling, van wie je merkt dat het een kritische lezer is, met een behoorlijk ontwikkelde literaire smaak en een meer dan gemiddeld taalgevoel, te wijzen op de literaire (verteltechnische en stilistische) onvolkomenheden van een boek en die leerling vervolgens te suggereren eens een boek te lezen dat net een of desnoods twee niveaus hoger ligt. Kortom: helpen 'hinauflesen' zie ik als een legitieme doelstelling bij literatuuronderwijs en ik heb in mijn inleiding daar een voorbeeld van gegeven.

Ik vrees dat mijn 'Vrijdaggevoel' de suggestie van indoctrinatie heeft gewekt en dat was althans mijn bedoeling. Crusoe wil Vrijdag herscheppen tot zijn beeld en gelijkenis; geheel volgens de christelijke gewoonte probeert

hij Vrijdag te bekeren van zijn 'barbaarse' gewoonten en daarom leest hij hem voor uit de bijbel. Als die bekering lukt, vervult hem dat met triomf. In mijn inleiding bekende ik met enige schroom het geluksgevoel dat mij overvalt als ik met een prachtig boek in mijn tas naar school ga om aan mijn leerlingen uit voor te lezen. Welbewust confronteer ik ze met boeken waarvan ik hoop dat ze er zo al niet betere mensen, dan toch zeker betere lezers van worden. Dat doe ik enthousiast en zeker niet zo nuchter als Helge Bonset dat wil. Dat is ook het antwoord op de vraag van Gert Rijlaarsdam; daarom besteed ik (nog steeds) zoveel aandacht aan jeugdliteratuur. Het maakt dat ik als veertiger nog steeds plezier heb in mijn werk voor de klas.

Gelukkig heb ik te maken met intelligente en weerbare kinderen en niet met een analfabeet als Vrijdag die zijn leven aan mij te danken heeft; en gelukkig ben ik het met de uitgangspunten voor literatuuronderwijs van Helge Bonset volledig eens, zodat er weinig reden is voor vrees voor 'zendingsdrift'. Waar het mij in mijn inleiding echter om ging, het gebrek aan belangstelling voor en kennis van de jeugdliteratuur onder mijn collega's, dat laten Inge Piena en Helge Bonset onbesproken, en zonder kennis van wat je leerlingen hebben gelezen, nu lezen of nu zouden kunnen lezen als ze van het bestaan ervan op de hoogte zouden zijn gebracht door bijvoorbeeld hun leraar Nederlands, zijn al die zo fraai door Helge Bonset verwoorde taken van literatuuronderwijs onuitvoerbaar en voorzover toch uitgevoerd, van weinig of geen waarde. Zou Helge Bonset die taken voor het literatuuronderwijs net zo formuleren als hij het niet over jeugdliteratuur voor de onderbouw maar over de 'lijst-literatuur' van de bovenbouw had?! Ik mag aannemen dat hij het vanzelfsprekend vindt dat leraren het werk van Harry Mulisch, Margriet de Moor of A.F.Th. van der Heijden gelezen horen te hebben, als zij dat in hun lessen en tijdens literatuurtentamens (laten) bespreken. Geldt diezelfde voorwaarde niet als het gaat om schrijvers van jeugdliteratuur?

Als je jeugdliteratuuronderwijs wilt geven, zul je moeten beginnen met zelf jeugdboeken te lezen. Dat klinkt als een open deur, maar wordt toch in het door Helge Bonset genoemde 'Fictie in de basisvorming' nog steeds niet als randvoorwaarde genoemd.